

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน จ.ราชบุรี ทีมวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสำรวจภาคสนาม(Field Survey) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบ RRA (Rapid Rural Appraisal) บางส่วน โดย กำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนรอบ ๆ ถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี (แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน จ.ราชบุรี : ภาคผนวก ก) ซึ่งมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ในเขตตำบลเตาปูน โดยให้ความสำคัญกับหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 มากที่สุดเนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับบริเวณถ้ำและมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว มากที่สุด

ประชากร

หมายถึงประชาชนในชุมชนวัดเขาช่องพราน ต.เตาปูน อ.โพธาราม จ.ราชบุรีซึ่งครอบคลุมทั้งผู้นำชุมชน ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัดเขาช่องพราน

กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่กลุ่มอบต. กำนัน ต.เตาปูน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1-9 กลุ่มชาวบ้านผู้เก็บมูลค้างคาว กลุ่มชาวบ้านต.เตาปูน กลุ่มชาวบ้านต.นางแก้ว กลุ่มชาวบ้านที่ขายของหน้าวัดเขาช่องพราน ชาวบ้านที่ผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผู้ซื้อมูลค้างคาว นายเทศมนตรีต.เขาขวาง หัวหน้าป่าไม้และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าอาวาสและพระลูกวัด กรรมการวัดเขาช่องพราน กรรมการวัดอาวุโสเชื้อสายไทยและไทย-มอญ กลุ่มครูโรงเรียนวัดเขาช่องพราน

วิธีการศึกษา

ทั้งนี้การศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) เป็นการสำรวจทั่วไปเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจกับพื้นที่และสำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ ทำเล และเส้นทางคมนาคมของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

2. การสำรวจเอกสาร (Documentary Survey) ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และข้อมูลแวดล้อมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับถ้ำค้างคาว ได้แก่ โบราณวัตถุ แผ่นพับ ข้อมูลเอกสารจากทางราชการ อาทิ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพรานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เอกสารการประชุมกรรมการวัดเขาช่องพราน เอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการท่องเที่ยววัดเขาช่องพราน หนังสือ ตำราวิชาการ เอกสารเผยแพร่ด้านการท่องเที่ยว ฯลฯ

3. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) ทีมวิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพรานและชุมชนใกล้เคียง เพื่อสังเกตถึงการสื่อสารในชุมชน และนอกชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้การสังเกตการณ์เป็นไปในลักษณะคนนอกชุมชน ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแต่อย่างใด ประเด็นที่สำคัญคือ

1. สังเกตการณ์งานประเพณีหล่อเทียนพรรษาวัดเขาช่องพราน
2. สังเกตการณ์งานบุญที่วัด
3. สังเกตการณ์การปลูกหญ้าแฝกของชุมชน
4. สังเกตการณ์การชนไก่ของหมู่ 9

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทีมวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผู้รับผลประโยชน์และผลกระทบ รวมทั้งสิ้น 45 คนคือ

- 1) เจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ เจ้าอาวาสและพระลูกวัดรวม 3 ราย
 - 1.1 พระครูวิสุทธิธานีคุณ เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน
 - 1.2 พระวิเชียรสีลสวโร (หลวงพี่อ้วน) รองเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน
 - 1.3 พระสมชัยนิสสโก (หลวงพี่เป๊ะ)

2) กรรมการวัด ได้แก่ชาวบ้านจากหมู่บ้านทั้ง 9 แห่งในตำบลเตาปูน ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.1 กลุ่มผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

1. กรรมการวัด

กลุ่มกรรมการซื้อขายมูลค้างคาว

นายจรูญ วันชะเอม	ประธานกรรมการ
นายสมชาติ ชานู	กรรมการ (ผู้นำชุมชน)
นายสุนทร สมจิต	กรรมการ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4)
นายบุญทิ่ง โมเล็ก	กรรมการ
นายไชย จีนไฟ	กรรมการ

กลุ่มกรรมการร้านค้า

นายสุนทร สมจิต	ประธานกรรมการ
นายบุญทิ่ง โมเล็ก	กรรมการ
นายเสี้ยว ทองพูล	กรรมการ

กลุ่มอบต.

นายประยงค์ ปุลิมะ	ประธานสภา อ.บ.ต.
นายสกุล นูเงิน	รองประธานสภา อ.บ.ต.
นายก้องหล้า มีสวัสดิ์	รองประธานสภา อ.บ.ต.
นายนิยม ฉิมพาลี	อ.บ.ต. หมู่ 7
นายบุญชู สุขเจริญ	อ.บ.ต. หมู่ 9
นายกิจธนศักดิ์ ขำเจริญ	อ.บ.ต. หมู่ 5

กลุ่มครูโรงเรียนวัดเขาช่องพราน

ครูใหญ่
ผู้ช่วยครูใหญ่

กลุ่มชาวบ้านผู้รับประโยชน์ (โกยจี้ค้างคาว) และชาวบ้านในชุมชนชาวบ้าน

ทั่วไป

ชาวบ้านที่ได้รับสิทธิเก็บจี้ค้างคาว

นายกลอง แหมมแจ่ม	ชาวบ้านหมู่ 4 ผู้เก็บมูลค้างคาว
นายเตี้ย โตชรา	ชาวบ้านหมู่ 4 ผู้เก็บจี้ค้างคาว
นางสมพิศ อินนุ	ชาวบ้านหมู่ 4 ผู้เก็บจี้ค้างคาว

ชาวบ้านที่ขายของหน้าวัด

นายสุนทร สมจิต	ประธานกรรมการ

นายบุญทิ่ง โมเล็ก กรรมการ

นายเสี้ยว ทองพูล กรรมการ

ชาวบ้านผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

นางสาววิกรานต์ พันท้าวชาวบ้านหมู่ 5 เย็บตุ๊กตาค้างคาวขาย

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน(หญิง) หมู่ 4

กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยว

เจ้าหน้าที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

นายวิจิต ปัญญาภรณ์ หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน

เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เจ้าหน้าที่ตำรวจ

นายจรูญ เอี้ยวเจริญ นายกเทศมนตรี

นักการเมืองท้องถิ่น (นายกเทศมนตรีเขาขวางและผู้ที่มาเป็นมัคคุเทศก์

ที่วัด)

นายจำลอง ทองรุ่ง

กลุ่มคณะกรรมการศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยวถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน รวม 5 คนประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง กำนันตำบลเตาปูน หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน อาจารย์ใหญ่วัดเขาช่องพราน

ผู้ซื้อสินค้าค้างคาว

นายประเสริฐ ยั่งยืนง ผู้ซื้อสินค้าค้างคาวจากกรุงเทพมหานคร

นางสาวระอม ชูระเหตุ ผู้ซื้อสินค้าค้างคาวจากหมู่ 3 ต.เตาปูน

นางสุกัลยา ชมศิริ ผู้ซื้อสินค้าค้างคาวจากดำเนินสะดวก

5. การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม(Focus Group Interviews) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสารของชุมชนที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนร่วมกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งการสัมภาษณ์เป็นกลุ่มรวม 4 กลุ่ม

5.1 กลุ่มชาวบ้านหมู่ 2 เชื้อชาติไทย-มอญ รวม 5 คน เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะของชุมชน ประวัติวัดและประเพณีมอญที่สืบทอดกันมายังวัดเขาช่องพรานจนกลายเป็นเอกลักษณ์

5.2 กลุ่มกรรมการซื้อขายมูลค้างคาว 5 คนและพระ 2 รูป เพื่อทราบถึงกระบวนการสื่อสารของวัด กรรมการวัด กับชุมชนเรื่องการซื้อขายมูลค้างคาว และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและนอกชุมชน

พระวิเชียรสีลสวโร	รองเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน
พระสมชัยนิสสโก	ผู้ช่วยรองเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน
นายจรรยา วันชะเอม	ประธานกรรมการ
นายสมชาติ ชานู	กรรมการ (ผู้นำชุมชน)
นายสุนทร สมจิต	กรรมการ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4)
นายบุญทึง โมเล็ก	กรรมการ
นายไชย จีนไฟ	กรรมการ

5.3 กลุ่มกรรมการวัดอาวุโสเชื้อสายไทยและไทย-มอญ 3 คน เพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติวัดและประเพณีที่สืบทอด รวมทั้งการมีส่วนร่วมและการจัดการเรื่องแหล่งท่องเที่ยวค้างคาว การซื้อขายมูลค้างคาว

นายเที่ยง น่วมนารี	อายุ 80 ปี
นายบุญช่วย บัตรพันธะ	อายุ 70 ปี
นายเต๊ะ โยธา	อายุ 79 ปี

5.4 กลุ่มอบต. 5 คน เพื่อทราบถึงลักษณะของชุมชน และประชากรทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

นายสกุล นุเงิน	รองประธานสภา อ.บ.ต.
นายก้องหล้า มีสวัสดิ์	รองประธานสภา อ.บ.ต.
นายนิยม ฉิมพาลี	อ.บ.ต. หมู่ 7
นายบุญชู สุขเจริญ	อ.บ.ต. หมู่ 9
นายกิจธนศักดิ์ ขำเจริญ	อ.บ.ต. หมู่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้ดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยได้นำมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) การตีความหมายข้อมูล (Interpretation) และการอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Relationship Explanation) ทั้งนี้เมื่อได้ผลและข้อสรุปแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวด้วยวิธีการพรรณนาข้อมูล (Descriptive) ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน

- 1.1 ลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์
 - 1.2 ลักษณะของชุมชนเตาปูน (9 หมู่บ้าน)
 - 1.2.1 การตั้งบ้านเรือนและเศรษฐกิจชุมชน
 - 1.2.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.2.3 การปกครอง
- 1.3 กลุ่มอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.3.1 เจ้าอาวาสและพระวัดเขาช่องพราน
 - 1.3.2 ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/อบต.)
 - 1.3.3 ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนวัดเขาช่องพราน
 - 1.3.4 นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
 - 1.3.5 สภต.เตาปูน(ตำรวจท่องเที่ยว)
 - 1.3.6 หัวหน้าเขตและเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน
 - 1.3.7 กรรมการวัด

ส่วนที่ 2 : กระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน

- 2.1 กระบวนการสื่อสารภายในชุมชน
- 2.2 กระบวนการสื่อสารภายนอกชุมชน
- 2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 : แนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมของชุมชน